אבא שאול אומר [א]ערבי שתים אחת ללולב ואחת למקדש ורבנן למקדש מנא להו הלכתא גמירי להו דא"ר אסי א"ר יוחנן [ב][א]עשר נטיעות [ב]ערבה [ג]וניסוך המים הלכה למשה מסיני ת"ר ערבי נחל הגדילות על הנחל פרט לצפצפה הגדילה בין ההרים א"ר זירא מאי קראה [א]יקח על מים רבים צפצפה שמו א"ל אביי ודילמא פרושי קא מפרש קח על מים רבים ומאי ניהו צפצפה א"כ מאי שמו א"ר אבהו אמר הקב"ה אני אמרתי שיהו ישראל לפני כקח על מים רבים ומאי ניהו ערבה והן שמו עצמן כצפצפה שבהרים איכא דמתני לה להאי קרא אמתניתא קח על מים רבים צפצפה שמו מתקיף לה ר' זירא ודילמא פרושי קא מפרש קח על מים רבים מאי ניהו צפצפה אם כן מאי שמו א"ר אבהו אמר הקב"ה אני אמרתי שיהו ישראל לפני כקח על מים רבים ומאי ניהו ערבה והן שמו עצמן כצפצפה שבהרים ת"ר [ג][ד]אי זהו ערבה ואיזהו צפצפה ערבה קנה שלה אדום ועלה שלה משוך ופיה חלק צפצפה קנה שלה לבן ועלה שלה עגול ופיה דומה למגל והא תניא דומה למגל כשר דומה למסר פסול אמר אביי כי תניא ההיא [ה]בחילפא גילא אמר אביי שמע מינה האי חילפא גילא כשר להושענא פשיטא מהו דתימא [ו]הואיל ואית ליה שם לווי לא נתכשר קמ"ל ואימא הכי נמי ערבי נחל אמר רחמנא מכל מקום אמר רב חסדא [ז]הני תלת מילי אשתני שמייהו מכי חרב בית המקדש חלפת' ערבתא ערבתא חלפתא מאי נ"מ ללולב שיפורא חצוצרתא חצוצרתא שיפורא מאי נפקא מינה לשופר של ראש השנה פתורתא פתורא פתורא פתורתא למאי נפקא מינה למקח וממכר אמר אביי אף אני אומר בי כסי הובלילא הובלילא בי כסי למאי נפקא מינה [ח]למחט הנמצא בעובי בית הכוסות אמר רבא בר יוסף [ט]אף אני אומר בבל בורסיף בורסיף בבל למאי נפקא

אבא שאול אומר. ערבי דאמר קרא לא להכשיר של בעל בא אלא ללמדך שצריך שתי מצות של ערבה אחת לאגדה בלולב ואחת למקדש להקיף את המזבח כדאמרינן לקמן בפרק לולב וערבה (דף מה.): **ורבנן.** דדרשי ערבי להכשיר של בעל ושל הריס למקדש מנא להו: **עשר נטיעות ערבה וניסוך המים הלכה למשה מסיני.** אלו שלשה נשאלו בבית המדרש מנין להם מן התורה והשיבו שהלכה למשה מסיני הם ושמע השומע וגרסם כסדר ששמעם וכן שיעורים וחציצין ומחיצין (לעיל דף ה:) שמען השומע וסדרן כסדר ששמען וכן בכל מקום: **עשר נטיעות.** משנה היא בסדר זרעים (שביעית פ"א מ"ו) עשר נטיעות המפוזרות בתוך בית סאה שאין בין זו לזו אלא כמה שיש בין זו לחברתה ותפסו בית סאה שהוא נ' אמה על נ' אמה מפוזרות לאורך ולרוחב בשוה חורשין כל בית סאה בשבילן ערב שביעית עד ר"ה אע"פ שמלוה מן התורה להוסיף מחול על הקדש כדנפקא לן מבחריש ובקציר תשבות חריש של ערב שביעית הנכנס לשביעית ואסור לחרוש שלשים יום לפני ר"ה כדאמרי' בשמעתא קמייתא דמועד קטן (דף ג.) מקראי בנטיעות נאמר למשה מסיני שמותר לחרוש תחתיהם עד ר"ה כדי שלא יבשו ואם עשר הן ומפוזרות כהלכתן בתוך בית סאה נאמר למשה שיונקות בבית סאה כולה ומותר לחרוש את כולן בשבילן אבל אם אינם עשר או שאינן מפוזרות כהלכתן חורש תחת כל אחת ואחת כשיעור יניקתה לפי חשבון עשר לבית סאה. ובאילנות זקנים נאסר ל' יום לפני ר"ה כדאמרינן במועד קטן (שם) לר' ישמעאל מהלכתא ולר"ע מקראי וחכמים עשו סייג לתורה ואסרו בשדה הלבן מפסח ואילך ובשדה האילן בזקנים מעצרת ואילך ואמרו בזקנים מפני שיונקים הרבה שלש אילנות [ה](ממטע עשרה) לבית סאה הרי אלו מצטרפים וחורשים כל בית סאה בשבילן עד עצרת לפי שכולו צריך להן ויצתה מתורת שדה לבן ונעשית שדה אילן ואם אינם שלש חורש לכל אחד תחתיו לפי חשבון עד עצרת והשאר אסור מפסח ואילך: **ערבה.** למקדש דאילו ערבה ללולב מקרא נפקא: **וניסוך המים.** לתמידין של שחר שבעת ימי החג כדאמרינן לקמן בפרק לולב וערבה (דף מח.) והתם מפרש כילד מנסכין בין מים בין יין וכל קרבנות כל ימות השנה אין נסכיהם אלא יין חוץ מן החג בתמיד של שחר שצריך שני ניסוכין: **מאי קראה.** דלצפצפה לגריעותא ולא מינא דערבה היא דגרעייה מערבי מכל מקום: **קח על מים רבים צפצפה שמו.** כדמפרש ליה ר' אבהו אותו שנשרש ואחז על מים רבים נעשה לצפצפה אלמא גריעותא היא דבתוכחה נאמר ביחזקאל: **א"ר אבהו** גרסינן. ולא גרסינן אלא ולאו לפרושי טעמא דמתני' אלא מלתא באפי נפשה היא הואיל ואיירי בקרא פרשיה: **ואיכא דמתני להאי קרא אמתני'.** דתנא דמתני' גופיה אייתיה במתני' ולאו ר' זירא והך אתקפתא דאביי מתני לה בר' זירא ותירוצא דא"כ מאי שמו מתנו לה בלא גברא: **קנה שלה.** עץ שלה: **ופיה חלק.** חודן של עלין חלק ואינו עשוי פגימות פגימות: **והשניה דומה למגל כשר.** מגל קציר פגימותיה כולן נוטות לצד אחד עקומות כלפי בית יד שלה. מסר היא מגירה שקורין שיג"ה ופגימותיה הולכות נוכחו ולהם שני עוקצין אחד מכאן ואחד מכאן כפגימות סכין: ה"ג **משכחת לה בחילפא גילא.** ולא גרס ומשכחת לה. חילפא גילא מין ערבה כשרה היא ופיה דומה למגל אבל שאר ערבה פיה חלק: **חילפא ערבתא.** לאו היינו חילפא גילא אלא צפצפה ועכשיו נשתנית משמה וקורין לה ערבה: **שיפורא.** כפוף: **חצוצרתא.** פשוטה ואינה של איל: **פתורתא פתורא.** האחת גדולה והאחת קטנה ושם היו רגילין לקרות לגדולה חלף קטנה ושל קטנה לגדולה: **אף אני אומר.** אף אני יש בידי עוד אחד שנתחלף שמה: **הובלילא.** צנפיי"ל: **בית הכוסות.** סוף הכרס שקורין פנצ"ה והוא עשוי ככובע וככוס ודופנו סביב (שפה) לו עבה כשתי דפנות ותניא (חולין דף נ:) מחט שנמצאת בעובי בית הכוסות מצד אחד תחובה בעוביו ולא ניקב נקב מפולש כשר שהעובי סותמו ומגין משני צדדין שהנקב מפולש טריפה ובאותו שקורין עכשיו בית הכוסות אין חילוק להכשיר מפני שדופנו דק והוא היה רגיל לקרות הובלילא:

לגיטי

ואחת למקדש. תימה דכיון דלית ליה הלכתא אימא אף בגבולין דמידי מקדש כתיב בקרא:

ורבנן למקדש מנא להו. הכי נמי מצי למיבעי לאבא שאול של בעל ושל הריס מנא ליה ושמא לית ליה ולית ליה נמי הא דדרשי רבנן לקמן ערבי נחל שתים אלא סבר ליה כרבי עקיבא דאמר הדס אחד וערבה אחת ואין הלכה כר"ע כדמוכח לקמן ולפי זה צריך ליזהר שלא ליטול ערבה ללולב אא"כ גדילה על הנחל דשתי דרשות לא דרשינן מערבי כדדרשינן לקמן וכדדרשינן הכא וכל הני תנאי דהכא ולקמן מתניא גבי הדדי בתורת כהנים משמע דמר דריש ליה הכי ומר דריש ליה הכי:

קנה שלה כו'. כיון דפירש סימני ערבה הוי סגי אלא להכשיר אף שאין בו ג' סימנים אלו כגון חילפא גילא לפיכך קתני סימני צפצפה למימר דוקא הני:

בית הכוסות. סוף הכרס שקורין פנצא והוא עשוי ככובע וככוס ותניא מחט שנמצאת בעובי בית הכוסות מצד אחד [ט]ולא ניקב נקב מפולש כשרה שהעור סותמו ומגין משני צדדין שהנקב מפולש טרפה ובאותו שקורין עכשיו בית הכוסות אין חילוק להכשיר מפני שדופנו דק והוא היה רגיל לקרות הובלילא כך פי' בקונט' ואם תמצא לומר דאין סברא שיהא טרפה הואיל ולא ניקב אלא חצי העור מצינן למימר דכולו ניקב וחיישינן שמא הבריא כי היכי דחיים בריש אלו טרפות (חולין דף מג.) גבי ישב לו קוץ בושט למאן דחייש לספק דרוסה והא דתנא התם המסס ובית הכוסות שניקבו לחוץ דמשמע דבעינן נקב מפולש לאו דוקא לחוץ מפולש אלא כלומר כלפי חוץ לאפוקי נקבו זה לתוך זה והא דקא אמרי' בעובי בית הכוסות מצד אחד כשרה צריך לפרש אותו צד מבפנים כלפי הרעי דאי צד חיצון שכלפי חלל הגוף אפי' לא ניקב כלל אלא שנמצאת מחט בחלל הגוף טרפה דאמרינן נקובי נקב ומתאי ואין נראה לר"ת לומר שתהא טרפה בלא נקב אלא חצי העובי של המסס נמי מצד אחד כשרה והא דנקט עובי בית הכוסות רבותא קמ"ל אע"פ שניקב עור אחד שלם אפ"ה כשרה עד שינקבו שניהם ואיידי דנקט מצד אחד כשרה נקט נמי משני צדדין טריפה אף על פי דמילתא דפשיטא היא אי נמי ס"ד משני צדדין דניקבו שתי העורות כשרה לפי ששוכב ע"ג המסס ומדובק שם בשומן ומגין שלא יצא הרעי מידי דהוה אחלחולת שניקבה וירכים מעמידות אותה והא דנפקא מינה הכא במאי דאישתני שמייהו היינו נפקותא דלא תטעה מה שאמר מצד אחד כשרה היינו בהובלילא דהיינו המסס שקורין עכשיו בית הכוסות אבל מה שקורין הובלילא דהיינו מה שהיו רגילין לקרות בית הכוסות אפי' מצד אחד טרפה הואיל וניקב עור שלם וכן שלא נטעה נמי במשני צדדין טרפה דהוי כמה שקורין עכשיו בית הכוסות דהוא המסס אבל מה שקורין עכשיו הובלילא דהוא מה שהיו קוראין תחלה בית הכוסות אפי' משני צדדין כשרה כחלחולת שניקבה וירכים מעמידות אותה:

נפקא

עין משפט
נר מצוה

מ א מיי' פי"ג מהלכות שמיטה ויובל הלכה ה סמג לאוין רסו:
מא ב מיי' פ"ז מהלכות לולב הלכה כ סמג שם וב"י טור או"ח סימן תרפד:
מב ג מיי' פ"י מהלכות תמידין ומוספין הל' ו סמג עשין קה:
מג ד ה מיי' פ"ז מהל' לולב הל' ג ד סמג עשין מד טוש"ע או"ח סי' תרמז סעיף א:
ו [מיי' פ"ו מהל' שחיטה הל' יג ופי"ב מהל' מכירה הל' טו טוש"ע י"ד סי' מח סעי' ח טוש"ע ח"מ סי' רלב סעי' כ]:

לעזי רש"י

שיג"א (שיר"א). משור.
צינפיי"ל. הקיבה השלישית של מעלי הגירה.
פנצ"א. בטן (כאן בהוראה מיוחדת של הקיבה הראשונה של מעלי הגירה).

רבינו חננאל

אבא שאול אומר ערבי שתים, אחת ללולב ואחת למקדש. ולרבנן הלכתא גמירי לה. עשר נטיעות ערבה וניסוך המים, הלכה למשה מסיני. תניא אידך ערבי [נחל], פרט לצפצפה שגדילה בין ההרים. ת"ר איזו היא ערבה, קנה שלה אדום ועלה שלה משוך ופיה חלק, זו היא ערבה. איזו היא צפצפה, קנה שלה לבן ועלה שלה עגול ופיה דומה למגל זו היא צפצפה. ואם היא מין ערבה שקוראין אותה חילפא גילה, דומה למגל כשר, דומה למסר פסול. ואסיקנא חילפא [גילא] היא ערבה, שתיהן מין ערבות הן. מיהו חילפא היא הדס רע. כדגרסינן בגמר הדין אסא קאי בחילפא, אסא שמיה ואסא קרו לה, מכלל שהחילפא הדס רע הוא. [א]וכן שופר [הוא] חצוצרות ופתורא היא פתורתא. אמר אביי אף אני אומר, בי הובלילא היא בי כסי ובי כסי היא בי הובלילא, למאי נפקא מינה, למחט שנמצאת בעובי בית הכוסות. בין אם יאמר לך בי הובלילא נמצא, בין אם בבי כסי. בעובי בית הכוסות הוא. וכן שטר שכתוב בו בורסיף, היא בבל.

[א] נראה דהסבר בדברי רבינו ז"ל א"ר חסדא הני תלת מילי אשתני שמייהו חלפתא היא ערבתא וכן שופר חצוצרות וכו'.

מסורת הש"ס

א) [לקמן מד. תוספתא פ"ב ה"ב], ב) לקמן מד. תענית ג. מו"ק ג: ע"ש זבחים קי., ג) [תוספתא פ"ב ה"ט], ד) [לעיל לג.], ה) שבת לו. ע"ש, ו) כתובות ע: חולין מח: נ:, ז) [שם ע"ש], ח) ר"ח מ"ג, ט) בס"י אחר בעוביו ולא כו',

תורה אור השלם

א. וַיִּקַּח מִזֶּרַע הָאָרֶץ וַיִּתְּנֵהוּ בִּשְׂדֵה זָרַע קָח עַל מַיִם רַבִּים צַפְצָפָה שָׂמוֹ: יחזקאל יז ה

גליון הש"ס

גמרא ערבי שתים אחת ללולב. עי' לקמן דף מג ע"ב תוס' ד"ה והכילו ודף מה ע"ב תוס' ד"ה א' ללולב:

מוסף רש"י

לשופר של ראש השנה. אין תוקעין אלא באותו שעם הארץ קורין חצוצרות, והוא שופר, לו אם כל עם הארץ לשאול במה יתקע, אומרים לו בחצוצרות (שבת לו.). פתורא. מתחילה היו קורין לגדול פתורא ולקטנה פתורתא ועכשיו נשתנו (שם). אף אני אומר. להוסיף אדרב חסדא לומר שגם זה נשתנה (שם). בי כסי הובלילא. מתחילה היו קורין להמסס הובלילא ולבית הכוסות בי כסי, ועכשיו נשתנו. המסס הוא הסמוך לבית הכוסות, עשוי כגלגל כמין כדור ובתוכו קליפות קליפות הרבה כגלגל של ריחים וקורין צינפיי"ל ודופנו דק מאד, בית הכוסות, סוף הכרס שקורין פאנצ"א ויש בו עובי שקורין דובלין ותוכו עשוי כמין כוס, עובי בית הכוסות, דופן כפולה ודבוקין הכפלים זה בזה בשומן (שם). למחט הנמצא בעובי בית הכוסות. מקום יש בראש הכרס סמוך להמסס קרוי בית הכוסות, שהוא כעין כוס ויש בו סביב שפתו עובי שני כפלים כפולים ודבוקים ובלע"ז רודובלי"ן, ונמצא מחט תחובה באותו עובי ומתוך עוביו אפשר לה שלא נקבתה כולה (כתובות ע: ובעי"ז חולין מח.).